

شناسایی و تحلیل راهبردی مؤلفه‌های الگوی رقابت مؤثر در صنعت بانکداری ایران

محمدجواد محقق نیا^۱

بنفشه فرهنگ زاده^۲

وجه اله قربانی زاده^۳

مسلم پیمانی^۴

(تاریخ دریافت ۱۴۰۴/۲/ ۲۵ - تاریخ تصویب ۱۴۰۴/۳/۱۹)

نوع مقاله: علمی پژوهشی

چکیده:

هدف از پژوهش حاضر شناسایی و تحلیل مؤلفه‌های الگوی رقابت مؤثر در صنعت بانکداری ایران است. پژوهش حاضر از نظر هدف از نوع مطالعات کاربردی و توسعه‌ای و از نظر رویکرد در زمره پژوهش‌های کیفی است که با استفاده از روش‌های تحلیل مضمون و دلفی فازی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش در هر دو بخش کیفی و کمی، خبرگان آگاه شامل خبرگان

۱- دانشیار گروه مالی و بانکداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

mohagheghnia@atu.ac.ir

۲- دکتری مالی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

۳- استاد گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

۴- دانشیار گروه مالی و بانکداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

دانشگاهی و سازمانی بودند که از سابقه اجرایی و حرفه‌ای (۱۰ سال به بالا در حوزه بانکداری) و دانش تخصصی (اعضای هیئت علمی یا دکتری مدیریت مالی) برخوردار بودند. در بخش کیفی و گام اول پژوهش، جمع‌آوری اطلاعات به صورت اسنادی از پژوهش‌های پیشین و مصاحبه میدانی بود که در آن مصاحبه نیمه ساختاریافته با خبرگان مالی - بانکداری صورت پذیرفت. در این بخش ۲۵ خبره با استفاده از نمونه‌گیری به صورت هدفمند و گلوله برفی انتخاب شدند و تحلیل داده‌ها در بخش کیفی با استفاده از کدگذاری به روش تحلیل مضمون و نرم افزار اطلس تی ۸ استفاده شد. بخش کمی پژوهش به منظور تأیید و غربالگری مضامین مستخرج از مرحله کیفی و با استفاده از تکنیک فازی دو مرحله‌ای در نرم افزار **Excel** انجام شد. در بخش کمی از نظرات ۱۵ خبره از خبرگان مرحله قبل که با استفاده نمونه‌گیری هدفمند بودند، انتخاب شدند. نتایج نشان داد که رقابت مؤثر در صنعت بانکداری ایران به معنای عملکرد اثربخش بانک مرکزی و بانک‌ها هست که عوامل مالی، قانونی، اقتصادی، ساختاری، محیطی، اجتماعی، سیاسی و مدیریتی بر آن اثرگذار بوده و پیامدهای اجرای آن بر عملکرد بانک‌ها و محیط اقتصادی است. به علاوه بانک مرکزی، دولت و بانک‌ها می‌بایست اقداماتی را جهت دستیابی به وضعیت مطلوب رقابت در کشور انجام دهند.

کلمات کلیدی: رقابت مؤثر، بانکداری ایران، عملکرد بانک، محیط اقتصادی

مقدمه

بازارهای مالی، نقشی اساسی در تجهیز و تخصیص وجوه سرگردان موجود در اقتصاد به بخش‌های تولیدی و صنعتی دارند. تأثیر بازارهای مالی بر رشد اقتصادی به تجهیز پس‌اندازها و تخصیص منابع محدود نمی‌شود، بلکه بسط نقد شوندگی، کاهش هزینه تجهیز منابع مالی، تسهیل مدیریت ریسک، پایش مدیریتی و تسهیل مبادلات، مجراهای دیگری است که عامل رشد و توسعه اقتصادی را فراهم می‌نمایند. بانک‌ها از اجزای مهم هر نظام مالی محسوب می‌شوند، به خصوص در کشورهایی که دارای نظام اقتصادی بانک پایه می‌باشند، بانک‌ها عامل مهم اقتصادی به حساب می‌آیند (میرزائی و موره، ۲۰۱۴^۱). به دلیل ناآرامی‌های سیاسی، رقابت

^۱ - Mirzaei & Moore

بین‌المللی، نقش حیاتی بانک‌ها در ایران و توسعه ناکافی بازار سرمایه در ایران، بانک‌ها وظیفه اصلی و اساسی تأمین مالی نیازهای برنامه‌های اقتصادی میان‌مدت و بلندمدت اقتصادی را بر عهده دارند (جلالی فراهانی و همکاران^۱، ۲۰۲۰). چالش‌های اقتصادی در این صنعت در سال‌های اخیر شرایط را به گونه‌ای رقم زده است که فقدان یک سیاست کلی برای دستیابی به اهداف و چشم‌اندازهای سازمان خسارات قابل‌توجهی را به همراه داشته و گاه به ورشکستگی داخلی بخش بانکی منجر شده است (کشاورزنی و والانس^۲، ۲۰۲۳). در شرایط کنونی حاکم بر شبکه بانکی کشور که به لطف حضور تعدادی از بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری دولتی و خصوصی در برخی از حوزه‌های رقابتی (به‌خصوص در بخش خدمات بانکی) رقابت به‌طور نسبی شکل گرفته است و اگر بانک‌ها به‌صورت جدی به این مسئله نپردازند، آسیب‌های فراوانی خواهند دید (فلاح و همکاران^۳، ۲۰۲۰).

رقابت بانکی تخصیص منابع مالی را بهبود بخشیده (ژو و ژانگ^۴، ۲۰۲۳) و باعث رشد اقتصادی شده و در عین حال به ثبات مالی کمک می‌کند (ژو و ژانگ، ۲۰۲۳؛ جیانگ^۵، ۲۰۲۳). همچنین افزایش کیفیت خدمات بانکی و کاهش هزینه‌های مبادلاتی نیز از نتایج افزایش رقابت و کارایی در بین بانک‌هاست؛ بنابراین موضوع رقابت بانکی از اهمیت حیاتی برخوردار است. در سال‌های اخیر، بانک‌ها عملاً تحت تأثیر پیشرفت‌های متعدد بازار قرار گرفته‌اند، مقررات زدایی، آزادسازی، جهانی‌شدن و نوآوری‌های مختلف، هریک از این تحولات شرایط رقابتی بانک‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. (بیکر^۶، ۲۰۰۳). فعالان بازار یعنی بنگاه‌ها و شرکت‌ها تلاش می‌کنند سهم بازار بیشتری را تصاحب کنند و از مزایای انحصار برخوردار باشند. البته تسلط بر بازار به

^۱ -Jalali Farahani et al.

^۲ - Keshavarznia & Wallace

^۳ - Fallah et al

^۴ - Zhou & Zhang

^۵ - Jiang

^۶ - Bikker

دلیل کارایی برتر با تعالیم علم اقتصاد مبیّتی ندارد، اما اگر انحصار و تسلط به دلیل رفتارهای غیررقابتی حاصل شده باشد مورد قبول اقتصاددانان نخواهد بود؛ بنابراین آنچه حائز اهمیت است اجرای رقابت صحیح در نظام بانکی است که موجبات رشد و توسعه اقتصادی و بالطبع رفاه اجتماعی را فراهم می‌آورد. وجود رفتار غیررقابتی که منجر به عدم کارایی یا عدم موفقیت در بازار بانکی می‌شود، می‌تواند هزینه‌های سنگینی را بر اقتصاد تحمیل نماید. طبق نظریه‌ای که وجود دارد، رقابت شدید و نامحدود ممکن است بهترین عامل مؤثر بر بخش مالی نباشد. آنچه از اهمیت زیاد برخوردار است وجود فضای رقابتی مؤثر هست (میرزائی و موره، ۲۰۱۴) که در ادبیات از آن به وضعیت مطلوب یک بازار یا صنعت یاد شده است (ساسنیک^۱، ۱۹۶۸). ایران در ۳۰ سال گذشته مراحل و تحولات سیاسی را پشت سر گذاشته است که برخی از چالش‌های اقتصادی معاصر در صنعت بانکداری ایران را نشان می‌دهد. برخی از چالش‌های اقتصادی شامل نوآوری محدود، عدم شفافیت و طیف وسیعی از تحریم‌های بین‌المللی است (کیماسی و همکاران^۲، ۲۰۱۶؛ کشاورزینا و والانس، ۲۰۲۳؛ پیکانی و همکاران^۳، ۲۰۲۵). اصلاح ساختار نظام بانکی و نیز رفع ناترازی‌های بانکی از محورهای کلیدی برنامه هفتم توسعه است و به همین دلیل قرار است طی پنج سال آینده کلیت ساختار اصلاح سیستم بانکی در قالب‌بندی در برنامه هفتم در مسیر اصلاح و رفع ناترازی گام بردارد. همچنین دولت مکلف شده برای بانک‌های غیرقابل احیا در یک دوره گزیر، مسیر انحلال آن‌ها را فراهم کند (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۴۰۲). همچنین بانک مرکزی نیز با وضع دستورالعمل‌ها و در نظر گرفتن جرائم برای بانک‌ها، اقداماتی در جهت پیشگیری و از بین بردن فضای رقابتی غیر مؤثر و نامطلوب انجام داده است. با وجود تمهیداتی که در جهت افزایش و سالم‌سازی رقابت در فضای سیستم بانکی کشور انجام شده است متأسفانه شاهد رقابت بانک‌ها در فضای نامطلوب و غیر مؤثر بازار بانکی هستیم. از جمله مصادیق رقابت منفی آن‌ها می‌توان به اضافه برداشت بانک‌ها از بانک مرکزی، تخطی از مقررات احتیاطی وضع شده توسط شورای پول و اعتبار

^۱ - Sosnick

^۲ - Keimasi et al.

^۳ - Peykani et al.

همچون تسهیلات و تعهدات کلان، تسهیلات و تعهدات اشخاص مرتبط، حدود سرمایه‌گذاری‌ها، پذیرش سپرده با نرخ سود بالاتر از نرخ‌های ابلاغی (غفاری‌نژاد و همکاران^۱، ۲۰۱۸) و تسهیلات بدون بررسی (عدم رعایت بهداشت پرونده‌های اعتباری) اشاره کرد (سبحانی و رزم‌آهنگ^۲، ۲۰۱۸) از طرفی ادامه چنین شرایطی در بلندمدت به دلیل افزایش هزینه‌های بانک منجر به آشکار شدن زیان نهفته در ترازنامه بانک‌ها شده و آن‌ها را در اجرای کارکردهایشان با مشکل مواجه خواهد نمود، افزایش پایه پولی، دستاورد پایین آوردن نرخ تورم را از بین می‌برد و توقف کارکردهای بانک‌ها تنگنای مالی را بسیار شدید می‌کند (اسفندیاری^۳، ۲۰۱۵)؛ طی سال‌های اخیر اکثر محققان از رویکردهای غیر ساختاری برای اندازه‌گیری رقابت استفاده کرده‌اند و در برخی از تحقیقات داخلی نیز به‌منظور اندازه‌گیری مزیت رقابتی بانک‌ها، رقابت‌پذیری به سازهایی چون توان مالی و سایر موارد تقسیم شده است. در مجموع تحقیقات گذشته به اندازه‌گیری وضعیت فعلی رقابت در بازار بانکی پرداخته‌اند. در پژوهش حاضر قصد بر آن است تا با ارائه شاخص‌هایی برای مفهوم رقابت مؤثر در صنعت بانکداری ایران، تبیین و اندازه‌گیری وضعیت مطلوب رقابت فراهم گردد.

تحقیق حاضر با هدف تدوین الگویی جامع در رابطه با رقابت مؤثر در صنعت بانکداری کشور انجام شد که علاوه بر اینکه دربرگیرنده تمامی ابعاد و مؤلفه‌های اثرگذار بر رقابت مؤثر است، نشان‌دهنده پیامدهای مالی و غیرمالی اجرای آن نیز است. همچنین راهکارهای عملیاتی برای حرکت از وضع موجود (آنچه هستیم) به وضع مطلوب رقابت (آنچه باید باشیم) نیز در پژوهش حاضر ارائه می‌شود.

بنابراین با توجه به موارد مطروحه، از جنبه‌های نوآوری تحقیق حاضر می‌توان به سؤالات زیر اشاره نمود:

شاخص‌های رقابت مؤثر منطبق با صنعت بانکداری ایران چه شاخص‌هایی هستند؟

^۱ - Ghaffari Nejad et al.

^۲ - Sobhani & Razm ahang

^۳ - Esfandiari

الگوی جامع رقابت مؤثر در صنعت بانکداری ایران که بیان‌کننده چیرستی وضعیت مطلوب رقابت است، چگونه است؟

در باب موضوع رقابت، تحقیقاتی در داخل و خارج از کشور انجام شده است که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

پورعبادلهان، فلاحی و ابراهیمی^۱ (۲۰۲۱) پژوهشی تحت عنوان «تأثیر رقابت بانکی بر ریسک‌پذیری در صنعت بانکداری ایران» انجام دادند. آن‌ها تأثیر رقابت بانکی را بر ریسک‌پذیری در صنعت بانکداری ایران طی دوره ده‌ساله ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ بررسی نمودند. نتایج حاکی از آن بود که شاخص تمرکز روند تقریباً کاهشی داشته است که گویای حرکت سیستم بانکی به سمت شرایط رقابتی بیشتر بوده است. همچنین طی دوره مذکور انحصار رقابت در نظام بانکی حاکم بوده است. همچنین نتایج نشان داد که با رقابتی‌تر شدن سیستم بانکی تا حد معینی، سطح ریسک‌پذیری در بانک‌ها کاهش و پس از آن شروع به افزایش کرده است. همچنین آن‌ها با توجه به بالا بودن رقابت در سطحی بالاتر از سطح بهینه در بازه مذکور، به‌منظور کاهش ریسک‌پذیری در نظام بانکی، توصیه نمودند تا سیاست‌های بانکی به نحوی طراحی گردد که منجر به کاهش سطح رقابت تا حد بهینه آن شود.

آلبایتی و همکاران^۲ (۲۰۱۹) در مقاله‌ای که با عنوان «رقابت و ثبات بانکی در منا: اثر تعدیل‌کننده بانک‌های اسلامی در برابر بانک‌های معمولی»، انجام دادند. آن‌ها اثر رقابت را بر ثبات بانکی با استفاده از داده‌های ۲۷۶ بانک در هجده کشور عضو منا طی سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۵ بررسی نمودند. آن‌ها چندین متغیر از جمله بهره‌وری و بی‌ثباتی کلان اقتصادی را علاوه بر متغیرهای کنترلی اندازه، اثربخشی، تنوع و اهرم به‌عنوان متغیرهای کنترلی در نظر گرفتند. سیستم دومرحله‌ای GMM نشان داد بانک‌هایی که با رقابت اندک روبه‌رو هستند تمایل کمتری به ریسک‌های ورشکستگی و اعتباری داشته و از سودآوری بیشتری برخوردار می‌شوند. به‌علاوه، آن‌ها پی بردند که اثر رقابت - پویایی برای بانک‌های اسلامی نسبت به بانک‌های معمولی در

^۱ - Pourebaddollahan, Fallahi & Ebrahimi

^۲ - Albaity et al

کشورهای عضو منا مناسب تر است.

گلی و اسکندری^۱ (۲۰۱۹) پژوهشی تحت عنوان «بررسی رابطه رقابت و کارایی هزینه در صنعت بانکی ایران» انجام دادند. آن‌ها به اندازه‌گیری و بررسی رابطه بین کارایی هزینه و رقابت در صنعت بانکداری ایران با استفاده از داده‌های ۱۸ بانک طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۴، پرداختند. نتایج حاکی از آن بود که افزایش رقابت، تمرکز اعتبارات، اندازه بانک و کاهش رشد اقتصادی باعث افزایش عدم کارایی هزینه می‌شود و افزایش کارایی نیز باعث کاهش رقابت می‌شود. بنابراین مطرح کردند که فرضیه ساختار- کارا و نسل‌های اطلاعاتی در مورد سیستم بانکی ایران غیرقابل رد است و همچنین نظارت دقیق بانک مرکزی بر ورود بانک‌های جدید نیز به‌منظور بهبود کارایی نظام بانکی و عملکرد آن‌ها در زمینه اعتبارات و نرخ بهره سپرده امری لازم و ضروری است.

اون و پیرا^۲ (۲۰۱۸) در مقاله‌ای با عنوان «تمرکز بانکی، رقابت و فراگیری مالی^۳» بیان می‌کنند که پژوهش آن‌ها به‌عنوان اولین تلاشی محسوب می‌شود که مواردی چون تعداد زیاد کشورها، چندین شاخص از فراگیری مالی و مجموعه جامعی از معیارهای اندازه رقابت بانکی را برای مطالعه نقش ساختار سیستم بانکی به‌عنوان تعیین‌کننده تنوع بین‌کشوری در توسعه مالی خانوارها در نظر می‌گیرد. آن‌ها از داده‌های ۸۳ کشور طی یک دوره ۱۰ ساله به‌منظور برآورد مدل‌هایی با اثرات ثابت کشور و زمان استفاده کردند. نتایج حاکی از آن بود که تمرکز بیشتر صنعت بانکداری با دسترسی بیشتر به تسهیلات و سپرده‌ها فراهم است که این امر توسط قدرت بازاری محدود بانک‌ها میسر می‌شود. همچنین آن‌ها به شواهدی دست یافتند که نشان می‌داد در کشورهایی که قوانین به بانک‌ها اجازه مشارکت در دامنه وسیع‌تری از فعالیت‌ها را می‌دهد، فراگیری مالی در آن‌ها بیشتر دیده می‌شود. به‌علاوه آن‌ها مطرح کردند که نتایج حاکی از آن است که درجه رقابت جنبه مهمی از بخش‌های مالی فراگیر است.

^۱ - Goli & eskandari

^۲ -Owen & Ppereira

^۳ -Financial inclusion

سهرابی^۱ (۲۰۱۷) پژوهشی تحت عنوان «بررسی تأثیر شفافیت سیستم بانکی بر افزایش رقابت بانکی در بانک‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران» انجام داد. وی با استفاده از اطلاعات ۱۰ بانک پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران در طی دوره زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵، به بررسی تأثیر شفافیت سیستم بانکی بر افزایش رقابت بانکی پرداخت. نتایج نشان داد که افزایش شفافیت سیستم بانکی از طریق کیفیت افشاء و اجرای مقررات بر افزایش رقابت بانک‌ها تأثیرگذار است.

حسین خان و همکاران^۲ (۲۰۱۷) پژوهشی تحت عنوان «آیا تمرکز بیشتر بانکی سطح رقابت را در صنعت بانکداری کاهش می‌دهد؟ شواهد بیشتری از اقتصادهای جنوب شرق آسیا» انجام دادند. آن‌ها ابتدا معیارهای تمرکز و رقابت را بانکی برای ۵ اقتصاد جنوب شرق آسیا طی سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۱۴ تخمین زدند. سپس از این داده‌ها برای کشف ارتباط بین تمرکز و سطح رقابت استفاده کردند. برای اندازه‌گیری تمرکز از شاخص تمرکز ۵ بانک برتر بر اساس دارایی، سپرده، تسهیلات و شاخص هرفیندال دارایی، سپرده و تسهیلات و برای اندازه‌گیری رقابت از شاخص لرنر، بون، هرفیندال و مدل پانزار- راس استفاده نمودند. نتایج نشان داد که افزایش در سطح تمرکز بازار بانکی، رقابت بین بانک‌ها را کاهش می‌دهد.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از منظر هدف از نوع مطالعات کاربردی و توسعه‌ای هست که با استفاده از روش‌های کیفی و کمی تحلیل مضمون و دلفی فازی صورت می‌گیرد. بخش تحلیل مضمون با هدف درک و استخراج ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های الگوی رقابت مؤثر با بررسی مطالعات صورت گرفته داخلی از سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۴۰۲ و پژوهش‌های خارجی از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۳ انجام شد. همچنین راهکارهای اجرایی جهت دستیابی به وضعیت رقابت مؤثر در سیستم بانکی و بخش دلفی فازی جهت غربالگری و اعتبار یابی شاخص‌ها استفاده شده است. افق زمانی تحقیق نیز مقطعی است. روش‌های گردآوری اطلاعات به دو صورت مرور اسناد و میدانی بوده و برای

^۱ -Sohrabi

^۲ -Hussain khan et al

دریافت اطلاعات از خبرگان، مصاحبه نیمه ساختاریافته مبنی بر سؤال‌های پژوهش در بخش تحلیل مضمون و پرسشنامه طراحی شده دلفی در بخش دلفی فازی، به کار گرفته شده است. در بخش کیفی روش نمونه‌گیری به صورت هدفمند و گلوله برفی بوده است. بدین‌صورت که در تحلیل مضمون ابتدا ۲ نفر از خبرگان در دسترس حوزه بانکداری و مالی به صورت هدفمند شناسایی شدند و از آن‌ها درباره سایر متخصصان و صاحب‌نظران اطلاعاتی دریافت کرده و مصاحبه‌های بعدی با ۲۵ خبره آگاه تا آنجا ادامه داشت که مطلب جدیدی حاصل نگردید و اشباع نظری حاصل شد. خبرگان آگاه شامل خبرگان دانشگاهی و سازمانی بودند که از سابقه اجرایی و حرفه‌ای (۱۰ سال به بالا در حوزه بانکداری) و دانش تخصصی (اعضای هیئت‌علمی یا دکتری مدیریت مالی) برخوردار بوده‌اند. در بخش کیفی پژوهش جهت‌روایی تحلیل مضمون، راهبرد زاویه‌بندی (همسوسازی) از نوع زاویه‌بندی پژوهشگر^۱ استفاده شد. بدین‌صورت که کدهای فرعی و اصلی به‌دست‌آمده در اختیار ۳ نفر از اعضای هیئت‌علمی دانشگاه و ۲ نفر خبره سازمانی قرار گرفت و پس از اعمال نقطه نظرات آن‌ها، همگرایی در نتایج ایجاد گردید. جهت پایایی بخش تحلیل مضمون از روش توافق درون موضوعی دو کدگذار (ارزیاب) برای کدگذاری سه مصاحبه استفاده و درصد توافق درون موضوعی که به‌عنوان شاخص پایایی تحلیل به کار می‌رود با استفاده از فرمول زیر محاسبه گردید:

$$\text{درصد توافق درون موضوعی} = \frac{\text{تعداد توافقات} \times 2}{\text{تعداد کل کدها}} \times 100\%$$

پایایی بین کدگذاران برای اسناد انجام‌گرفته در پژوهش حاضر با استفاده از فرمول ذکر شده برابر ۸۷ درصد بود. با توجه به اینکه این میزان پایایی بیشتر از ۶۰ درصد هست، قابلیت اعتماد کدگذاری‌ها مورد تأیید بوده و می‌توان ادعا نمود که میزان پایایی تحلیل اسناد کنونی مناسب است.

جامعه آماری در بخش کمی (بخش دلفی فازی)، ۲۵ خبره مرحله تحلیل مضمون بودند که با

^۱ - Investigator Triangulation

توجه به در دسترس بودن و همکاری، ۱۵ نفر پاسخگوی سؤالات بوده‌اند. در این بخش جهت روایی پرسشنامه دلفی فازی، از روایی محتوایی استفاده شد. بدین صورت که از نظرات چهار نفر از اساتید دانشگاهی که با موضوع پژوهش آشنایی داشتند، استفاده شد و آن‌ها از نظر روایی محتوایی، پرسشنامه را تأیید نمودند. همچنین جهت سنجش پایایی پرسشنامه از آزمون مجدد استفاده شد.

بدین نحو که پرسشنامه مجددی میان چهار نفر از خبرگان توزیع شد و همبستگی پاسخ‌های آن‌ها با پاسخ‌های قبلی بررسی شد. از آنجا که همبستگی پاسخ‌های ارائه شده بیش از ۰/۷ بود، می‌توان گفت که پرسشنامه پژوهش از پایایی مناسب برخوردار بوده است.

یافته‌های پژوهش

تحلیل مضمون

در پژوهش حاضر ابتدا کلیه منابع مکتوب داخلی و خارجی مرتبط با موضوعات رقابت و رقابت مؤثر در حوزه بانکی انتخاب شد. از بین ۱۰۵ منبع شناسایی شده، ۲۵ منبع علیرغم اینکه در عنوان، چکیده یا واژگان اصلی، یکی از کلیدواژه‌های رقابت را در برداشتند اما فاقد کد مرتبط با سؤالات و اهداف این پژوهش بودند حذف شدند. در مجموع ۸۰ منبع حاوی کدهای مرتبط در تحلیل مضمون مورد بررسی قرار گرفتند. همچنین از آنجایی که هدف از انجام پژوهش، ارائه الگوی بومی رقابت مؤثر برای نظام بانکی ایران بوده است و همچنین به علت کمبود وجود ادبیات نظری مرتبط با موضوع رقابت مؤثر در بازار بانکی، مصاحبه نیمه ساختاریافته با ۲۵ خبره تا مرحله اشباع نظری صورت گرفت. پس از ورود منابع اسنادی و متن مصاحبه‌ها به نرم‌افزار مکس کیودی، کدگذاری اولیه صورت پذیرفت.

جدول (۱)- نمونه‌ای از کدهای اولیه استخراج شده از متون و مصاحبه‌ها

متن استخراج شده	کدهای استخراج شده	فراوانی کدها
نتایج سیستم دومرحله‌ای GMM نشان داد که هر دو شاخص بون و شاخص لرنر تأثیر منفی و قابل توجهی بر ROE، LZScore و ROAE دارند و تأثیر مثبت و قابل توجهی بر نسبت NPLS دارند که نشان می‌دهد افزایش رقابت با ثبات و سودآوری پایین بانکی و ریسک ورشکستگی بالا همراه است (Albaity et al, ۲۰۱۹).	بازده حقوق صاحبان سهام؛ بازده دارایی؛ ثبات بانکی؛ ریسک ورشکستگی؛ سودآوری؛ نسبت NPL	۶
قدرت بازار بالاتر (رقابت کمتر) به‌طورکلی ممکن است به افزایش ثبات بانک منجر شود (Sarpong-Kumankoma and et al., ۲۰۲۰)	ثبات بانکی	۱
اگر رقابت مؤثر اتفاق بیفتد باعث می‌شود تا فرهنگ و اخلاق حرفه‌ای در نظام بانکی ایجادشده و بانک‌ها این گونه به فعالیت خود بپردازند. ترازنامه و به‌طورکلی صورت‌وضعیت مالی آن‌ها بهبود پیدا خواهد کرد. کل سیستم بانکی از زیان خارج خواهد شد و کفایت سرمایه بانک‌ها بهبود می‌کند. از طرفی بانک‌ها به‌جای صرف انرژی در جهت جذب مشتری از طریق نرخ سود، بر نوآوری متمرکز خواهند شد (مصاحبه شماره ۱۱).	فرهنگ و اخلاق حرفه‌ای ریسک سرمایه سودآوری نوآوری	۵
اگر رقابت مؤثر اتفاق بیفتد، باعث کاهش هزینه تجهیز منابع در بانک‌ها می‌شود (مصاحبه شماره ۱۲)	- هزینه تأمین مالی	۱
ازجمله پیامدهای داشتن رقابت مؤثر می‌توان به افزایش کیفیت خدمات اشاره نمود (مصاحبه شماره ۱۳)	- کیفیت خدمات	۱

منبع: یافته‌های تحقیق

پس از آن، ضمن بررسی کدها جهت حصول اطمینان از ارتباط آن‌ها با داده مرتبط به خود، کدهای مشابه در قالب مضامین پایه دسته‌بندی شد. پس از شناسایی مضامین پایه، ماهیت آن‌ها

به‌طور دقیق‌تر شناسایی و مضامین هم گروه در قالب مضامین سازمان دهنده طبقه‌بندی شد. جهت نام‌گذاری مضامین سازمان دهنده از ادبیات پژوهش و خلاقیت فردی توأماً استفاده شد. برای نام‌گذاری سعی بر آن بود تا نامه‌ای انتخاب شده بیانگر ویژگی مضامین پایه بوده و از طرفی با اهداف و سؤالات تحقیق مرتبط باشد و تا حد امکان از همپوشانی با سایر مضامین اجتناب گردد. نتایج اولیه بخش کیفی (مضامین مستخرج از ادبیات و مصاحبه‌ها) در جداول ۲ تا ۵ و نمودار شماره ۱ آمده است.

جدول (۲) - مضامین استخراج‌شده در رابطه با عوامل اثرگذار بر رقابت مؤثر در بخش کیفی (ادبیات و مصاحبه)

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
عوامل مالی	درآمد	درآمد مشاع، درآمد کارمزدی
	تسهیلات	دارایی‌های راکد، دارایی‌های موهومی
	بدهی	اضافه برداشت از بانک مرکزی، مجموع سپرده‌های مشتریان، حقوق صاحبان سپرده‌های سرمایه‌گذاری
	کارایی	کارایی هزینه
	هزینه	هزینه سرمایه، هزینه پول، هزینه نهایی محصولات و خدمات
	سودآوری	نسبت قیمت به سود هر سهم، حاشیه سود خالص، سود هر سهم
	ریسک	ریسک نقدینگی، ریسک اعتباری، ریسک سرمایه، ریسک بازار
عوامل قانونی	تنظیمات نظارت و پایش بر بازار	محدودیت‌ها و الزامات شفاف‌سازی و افشای اطلاعات، محدودیت‌ها و الزامات ذخیره‌گیری وام‌ها، محدودیت‌ها و الزامات حسابداری و حسابرسی
	تنظیمات احتیاطی	تعیین الزامات حداقل سرمایه، حمایت از طریق نظام بیمه سپرده‌ها

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
	تنظیمات ساختاری	محدودیت تشکیل مجموعه‌های مالی، محدودیت‌های ورود و خروج صنعت، محدودیت مالکیت افراد حقیقی و حقوقی در بانک‌ها
	تنظیمات رفتار و عملکرد	الزامات و محدودیت‌های نرخ کارمزدهای بانکی، الزامات و محدودیت‌های میزان ارائه خدمات، الزامات و محدودیت‌های ابزارهای تأمین مالی، محدودیت بر نوع فعالیت بانک، الزامات و محدودیت‌های نرخ سود بین‌بانکی، الزامات و محدودیت‌های نرخ سود سپرده‌ها و وام‌ها، الزامات و محدودیت‌های نرخ سود اوراق منتشره بانک‌ها، اعمال نرخ سپرده قانونی، الزامات متنوع سازی سبد دارایی‌ها
عوامل اقتصادی	عوامل کلان اقتصادی	پس‌انداز ناخالص داخلی، تولید ناخالص داخلی، نرخ سود اسمی و واقعی سپرده و تسهیلات، نرخ تورم، نرخ ارز مؤثر حقیقی، تشکیل سرمایه ناخالص داخلی
عوامل ساختاری	ساختار بانک‌ها	حاکمیت شرکتی بین بانک و شرکت‌های تابعه، ادغام و تملیک
	ساختار بازار بانکی	تمرکز، اندازه بانک‌ها، تعداد بانک‌ها، نوع مالکیت بانک‌ها، توزیع سهم بازار بانک‌ها، تراکم بانکی، رقابت‌پذیری
عوامل سیاسی	عوامل سیاسی داخلی	تعامل با سایر کشورها، نوع رژیم سیاسی
	عوامل سیاسی خارجی	تحریم‌ها
عوامل محیطی	مؤسسات و نهادها	بانک مرکزی، دولت
	توسعه بین صنعت	نفوذ صنعت بیمه، درجه رقابت بازار سرمایه

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
	بازارهای موازی	بازدهی بازارهای موازی
	اصلاحات و اقدامات مالی - اقتصادی	طرح‌های استثمالي، خصوصی سازی، طرح‌های اقتصاد مقاومتی
	بحران‌ها	بحران مالی
	بانکداری سایه‌ای	وجود بانکداری سایه‌ای
عوامل اجتماعی	اخلاق کاری	شفافیت اطلاعاتی، مقررات زدایی، رویه‌های ضد رقابتی
	مدل کسب و کار	بانکداری اسلامی، انجام فعالیت‌های خارج از ترازنامه
	مدیریت بازار	حفظ یا افزایش سهم بازار
عوامل مدیریتی	تصمیمات مدیران	مدل انگیزشی منابع انسانی، حبس پول، مدیریت پول، تصمیمات سرمایه‌گذاری تصمیمات تسهیلات دهی، کنترل اشخاص مرتبط
	انگیزه‌های مدیران	کسب قدرت
عملکرد بانک‌ها	عملکرد مالی بانک‌ها	کارایی، هزینه، درآمد، سودآوری، سرمایه‌گذاری‌ها، ثبات، تسهیلات اعطایی و مطالبات، ریسک
	عملکرد غیر مالی بانک‌ها	فرهنگ و اخلاق حرفه‌ای، مدیریت بازاریابی و فروش، نوآوری

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول (۳) - مضامین استخراج شده در رابطه با پیامدهای رقابت مؤثر

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
عملکرد بانک‌ها	عملکرد مالی بانک‌ها	کارایی، هزینه، درآمد، سودآوری، سرمایه‌گذاری‌ها، ثبات، تسهیلات اعطایی و مطالبات، ریسک
	عملکرد غیرمالی بانک‌ها	فرهنگ و اخلاق حرفه‌ای، مدیریت بازاریابی و فروش، نوآوری
محیط اقتصادی	شاخص‌های کلان اقتصادی	تولید ناخالص داخلی، نرخ سود
	توسعه اقتصادی	رفاه اجتماعی، بهره‌وری اقتصادی
	عملکرد مالی شرکت‌های غیرمالی	چسبندگی هزینه

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول (۴) - مضامین استخراج شده در رابطه با شاخص رقابت مؤثر

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
رقابت مؤثر	عملکرد اثربخش بانک‌ها	عملکرد مبتنی بر محور مشتری مداری، شفافیت اطلاعاتی، پیروی از قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های بانک مرکزی، تأمین مالی متناسب با ریسک، به کارگیری جامع اصول و قواعد بانکداری اسلامی، تناسب میان میزان سپرده گیری و اعطای تسهیلات، کارآمدی ساختارهای اعتبارسنجی و تسهیلات دهی، کاهش استقراض از بانک مرکزی، کاهش حجم عملیات بازار بین بانکی، قیمت گذاری مبتنی بر ریسک، رضایت کلیه ذینفعان بانک، به کارگیری ابزارهای مالی متنوع و نامحدود، یکسان بودن شیوه اعتبارسنجی مشتریان، داشتن نسبت کفایت سرمایه قانونی
	عملکرد اثربخش بانک مرکزی	نظارت مستمر و دوره‌ای بر عملکرد بانک‌ها، نظارت اصولی و صحیح بر مبنای استانداردهای بین‌المللی، به کارگیری شدت نظارتی یکسان برای بانک‌های دولتی و خصوصی، اعمال جرائم تعیین شده بر عدم اجرای قوانین و مقررات، استقلال بانک مرکزی، شفافیت قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های صادره، داشتن نیروی ناظر کافی بر عملکرد نظام بانکی

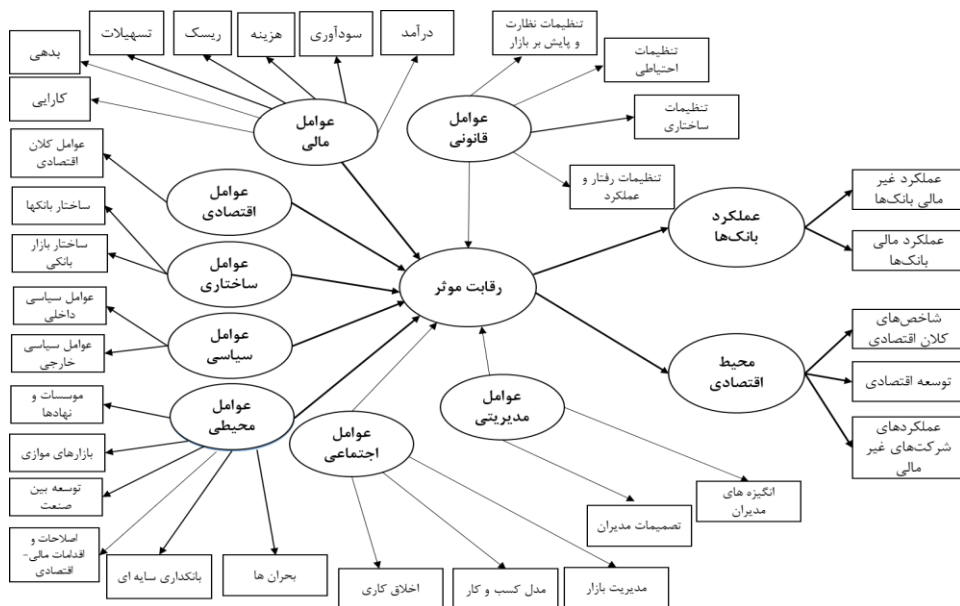
منبع: یافته های تحقیق

جدول (۵)- مضامین استخراج شده در رابطه با راهکارهای رقابت مؤثر

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
راهکارهای دستیابی به رقابت مؤثر	اقدامات مرکزی بانک	نظارت دقیق و صحیح بر اجرای قوانین و دستورالعمل‌های صادره، ایجاد و تکمیل سامانه‌های جامع و مکانیزه نظارت بر عملکرد بانک‌ها، صدور و ابلاغ قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های شفاف و جزئی، بازنگری در قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های صادره، طراحی مدل‌ها و ابزارهای مالی جدید، دسته‌بندی بانک‌ها و صدور و ابلاغ قوانین و دستورالعمل‌ها به تفکیک هر دسته، تعیین و اعمال جرائم سخت گیرانه تر بر عدم اجرای قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های صادره، هدایت کانال سرمایه‌گذاری و وام‌دهی بانک‌ها به سمت تولید
	اقدامات دولت	بازنگری در قوانین و مقررات مالیاتی و توسعه پایه‌های مالیاتی، جایگزین کردن استفاده از اوراق خزانه با استقراض از بانک مرکزی، عدم دخالت دولت در سیاست‌ها و عملیات بانک مرکزی و هماهنگی کامل میان سیاست‌های پولی و مالی، عدم اتکا بودجه به درآمد نفتی، رفع بی‌انضباطی مالی، کاهش تدریجی یارانه پنهان
	اقدامات بانک‌ها	ایجاد و تقویت حاکمیت شرکتی در بانک‌ها، برون‌سپاری اعتبارسنجی مشتریان به مؤسسات مورد تأیید بانک مرکزی، تقویت کنترل‌های داخلی

منبع: یافته‌های تحقیق

در نهایت، مضامین سازمان‌دهنده در قالب مضامین فراگیر دسته‌بندی شد. در نهایت نتایج تحلیل مضمون اسناد و مصاحبه‌ها، به شناسایی ۱۳۰ مضمون پایه، ۳۷ مضمون سازمان دهنده و ۱۲ مضمون فراگیر به تفکیک چهار بخش تعریف رقابت مؤثر، عوامل اثرگذار بر آن و پیامدهایش و راهکارهای دستیابی به رقابت مؤثر بود.

نمودار (۱)- شبکه مضامین استخراج شده الگوی رقابت مؤثر (یافته ای تحقیق)

بدین ترتیب با توجه به منطق فازی ذکر شده در پژوهش حاضر، مقادیر فازی مثلثی دیدگاه خبرگان بر اساس معادل فازی کلامی مندرج در جدول ۷ در مرحله اول و دوم محاسبه شد. میانگین فازی و اعداد فازی زدایی شده مشخص شدند و از آنجایی که میزان اختلاف نظر خبرگان بین دو مرحله اول و دوم اجرای دلفی کمتر از حد آستانه خیلی کم (۰.۱) بود، نظر سنجی در مرحله دوم متوقف شد. در نهایت شاخص های مدل رقابت مؤثر مطابق با و راهکارهای دستیابی به رقابت مؤثر مطابق با جداول ۶ و ۷ به دست آمد که بر اساس آن الگوی رقابت مؤثر مطابق نمودار شماره ۱ ترسیم شد.

جدول (۶) - چارچوب کلان الگوی رقابت مؤثر با میانگین غیر فازی شده مرحله دوم و اختلاف

دو مرحله و تأیید/رد شاخص‌ها

حوزه	مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه	میانگین فازی زدایی شده مرحله اول	میانگین فازی زدایی شده مرحله دوم	اختلاف ف دو مرحله	وضعیت
عوامل اثرگذار بر رقابت مؤثر	عوامل مالی	درآمد	درآمد مشاع	۰/۶۴	۰/۶۷	۰/۰۳	تأیید
			درآمد کارمزدی	۰/۶۳	۰/۷۱	۰/۰۸	تأیید
		تسهیلات	دارایی‌های راکد	۰/۶۵	۰/۶۳	-۰/۰۲	تأیید
			دارایی‌های موهومی	۰/۶۸	۰/۶۹	۰/۰۱	تأیید
	بدهی		اضافه برداشت از بانک مرکزی	۰/۶۱	۰/۶۵	۰/۰۵	تأیید
			مجموع سپرده‌های مشتریان	۰/۴۶	۰/۴۲	-۰/۰۵	عدم تأیید
			حقوق صاحبان سپرده‌های سرمایه‌گذاری	۰/۴۹	۰/۴۱	-۰/۰۸	عدم تأیید
	کارایی		کارایی هزینه	۰/۶۳	۰/۶۷	۰/۰۴	تأیید
			هزینه سرمایه	۰/۷/۴	۰/۴۰	-۰/۰۸	عدم تأیید
			هزینه پول	۰/۶۶	۰/۶۴	-۰/۰۳	تأیید
			هزینه نهایی محصولات و خدمات	۰/۳۸	۰/۲۸	-۰/۱۰	عدم تأیید
	سودآوری		نسبت قیمت به سود هر سهم	۰/۴۰	۰/۳۳	-۰/۰۸	عدم تأیید
			حاشیه سود خالص	۰/۶۳	۰/۷۱	۰/۰۹	تأیید
			سود هر سهم	۰/۶۴	۰/۷۳	۰/۰۹	تأیید
	ریسک		ریسک نقدینگی	۰/۵۸	۰/۵۵	-۰/۰۳	تأیید
			ریسک اعتباری	۰/۷۰	۰/۷۲	۰/۰۲	تأیید

تأیید	۰/۰۰	۰/۷۵	۰/۷۵	ریسک سرمایه			
عدم تأیید	-۰/۰۵	۰/۴۱	۰/۴۵	ریسک بازار			
عدم تأیید	-۰/۰۸	۰/۲۹	۰/۳۷	محدودیت‌ها و الزامات شفاف‌سازی و افشای اطلاعات	تنظیمات نظارت و پایش بر بازار	عوامل قانونی	
عدم تأیید	-۰/۰۸	۰/۳۶	۰/۴۴	محدودیت‌ها و الزامات حسابداری و حسابرسی			
تأیید	۰/۰۰	۰/۷۵	۰/۷۵	محدودیت‌ها و الزامات ذخیره‌گیری و ام‌ها			
عدم تأیید	-۰/۰۹	۰/۳۸	۰/۴۷	حمایت از طریق نظام بیمه سپرده‌ها	تنظیمات احتیاطی		
تأیید	۰/۰۳	۰/۷۴	۰/۷۱	تعیین الزامات حداقل سرمایه			
عدم تأیید	-۰/۰۵	۰/۲۵	۰/۳۰	محدودیت تشکیل مجموعه‌های مالی	تنظیمات ساختاری		
عدم تأیید	-۰/۰۷	۰/۳۲	۰/۳۹	محدودیت‌های ورود و خروج صنعت			
عدم تأیید	-۰/۰۸	۰/۳۵	۰/۴۳	محدودیت مالکیت افراد حقیقی و حقوقی در بانک‌ها			
تأیید	۰/۰۸	۰/۶۱	۰/۵۳	الزامات و محدودیت‌های نرخ کارمزدهای بانکی	تنظیمات رفتار و عملکرد		
تأیید	۰/۰۶	۰/۷۱	۰/۶۵	الزامات و محدودیت‌های میزان ارائه خدمات			
تأیید	۰/۰۶	۰/۶۹	۰/۶۳	الزامات و محدودیت‌های ابزارهای تأمین مالی			

تأیید	۰/۰۹	۰/۶۸	۰/۶۰	محدودیت بر نوع فعالیت بانکها			
عدم تأیید	-۰/۰۳	۰/۱۳	۰/۱۶	الزامات متنوع سازی سبد داراییها			
تأیید	۰/۰۱	۰/۷۵	۰/۷۴	الزامات و محدودیت های نرخ سود بین بانکی			
تأیید	۰/۰۵	۰/۷۴	۰/۶۹	الزامات و محدودیت های نرخ سود سپرده ها و وام ها			
تأیید	۰/۰۸	۰/۷۱	۰/۶۴	الزامات و محدودیت های نرخ سود اوراق منتشره بانکها			
تأیید	۰/۰۹	۰/۷۳	۰/۶۳	اعمال نرخ سپرده قانونی			
عدم تأیید	-۰/۰۳	۰/۴۳	۰/۴۶	پس انداز ناخالص داخلی	عوامل کلان اقتصادی	عوامل اقتصادی	
عدم تأیید	-۰/۰۸	۰/۳۵	۰/۴۳	نرخ ارز مؤثر حقیقی			
تأیید	۰/۰۱	۰/۷۵	۰/۷۴	تولید ناخالص داخلی (GDP)			
تأیید	۰/۰۵	۰/۷۴	۰/۶۹	نرخ سود اسمی و واقعی سپرده و تسهیلات			
عدم تأیید	-۰/۰۹	۰/۳۳	۰/۴۳	تشکیل سرمایه ناخالص داخلی			
تأیید	۰/۰۰	۰/۷۵	۰/۷۵	نرخ تورم			
تأیید	۰/۰۴	۰/۷۵	۰/۷۱	حاکمیت شرکتی بین بانک و	ساختار بانکها	عوامل ساختاری	

				شرکت‌های تابعه		
			۰/۴۳	۰/۳۳	-۱۰	عدم تأیید
			۰/۶۲	۰/۶۶	۰/۰۴	تأیید
			۰/۳۵	۰/۲۹	-۰/۰۶	عدم تأیید
			۰/۶۸	۰/۷۰	۰/۰۲	تأیید
			۰/۶۱	۰/۶۶	۰/۰۵	تأیید
			۰/۶۶	۰/۷۱	۰/۰۵	تأیید
			۰/۳۲	۰/۳۲	۰/۰۰	عدم تأیید
			۰/۳۳	۰/۳۲	۰/۰۰	عدم تأیید
			۰/۷۱	۰/۷۵	۰/۰۴	تأیید
			۰/۳۱	۰/۳۴	۰/۰۳	عدم تأیید
			۰/۷۲	۰/۷۴	۰/۰۲	تأیید
			۰/۶۶	۰/۷۴	۰/۰۷	تأیید
			۰/۶۷	۰/۷۳	۰/۰۶	تأیید
			۰/۴۵	۰/۴۰	-۰/۰۵	عدم تأیید
			۰/۳۹	۰/۳۷	-۰/۰۳	عدم تأیید
			۰/۶۷	۰/۷۰	۰/۰۳	تأیید
			۰/۲۱	۰/۲۴	۰/۰۳	عدم تأیید
			۰/۷۴	۰/۷۵	۰/۰۱	تأیید
			۰/۷۱	۰/۷۴	۰/۰۳	تأیید
			۰/۱۵	۰/۲۳	۰/۰۸	عدم تأیید
			۰/۷۲	۰/۷۵	۰/۰۳	تأیید

عوامل اجتماعی	اخلاق کاری	رویه‌های ضد رقابتی	۰/۱۵	۰/۱۱	۰/۰۳- عدم تأیید
		شفافیت اطلاعاتی	۰/۶۲	۰/۶۵	تأیید
		مقررات زدایی	۰/۶۱	۰/۷۰	تأیید
	مدل کسب و کار	بانکداری اسلامی	۰/۶۸	۰/۷۳	تأیید
		انجام فعالیت‌های خارج از ترازنامه	۰/۶۶	۰/۷۴	تأیید
	مدیریت بازار	حفظ یا افزایش سهم بازار	۰/۶۷	۰/۷۳	تأیید
	عوامل مدیریتی	مدل انگیزشی منابع انسانی	۰/۷۵	۰/۷۵	تأیید
		حبس پول	۰/۶۷	۰/۷۱	تأیید
		مدیریت پول	۰/۶۶	۰/۷۱	تأیید
		کنترل اشخاص مرتبط	۰/۲۱	۰/۲۷	عدم تأیید
		تصمیمات سرمایه‌گذاری	۰/۶۳	۰/۷۳	تأیید
		تصمیمات تسهیلات دهی	۰/۷۱	۰/۷۵	تأیید
		انگیزه‌های مدیران	۰/۶۲	۰/۶۷	تأیید
پیامدهای بانک‌ها	عملکرد مالی بانک‌ها	کارایی	۰/۷۰	۰/۷۴	تأیید
		هزینه	۰/۷۴	۰/۷۵	تأیید
		درآمد	۰/۶۹	۰/۷۳	تأیید
		سودآوری	۰/۷۰	۰/۷۳	تأیید
		سرمایه‌گذاری‌ها	۰/۶۸	۰/۷۴	تأیید
		ثبات	۰/۷۰	۰/۷۲	تأیید
		تسهیلات اعطایی و مطالبات	۰/۶۴	۰/۷۱	تأیید
		ریسک	۰/۶۴	۰/۷۰	تأیید

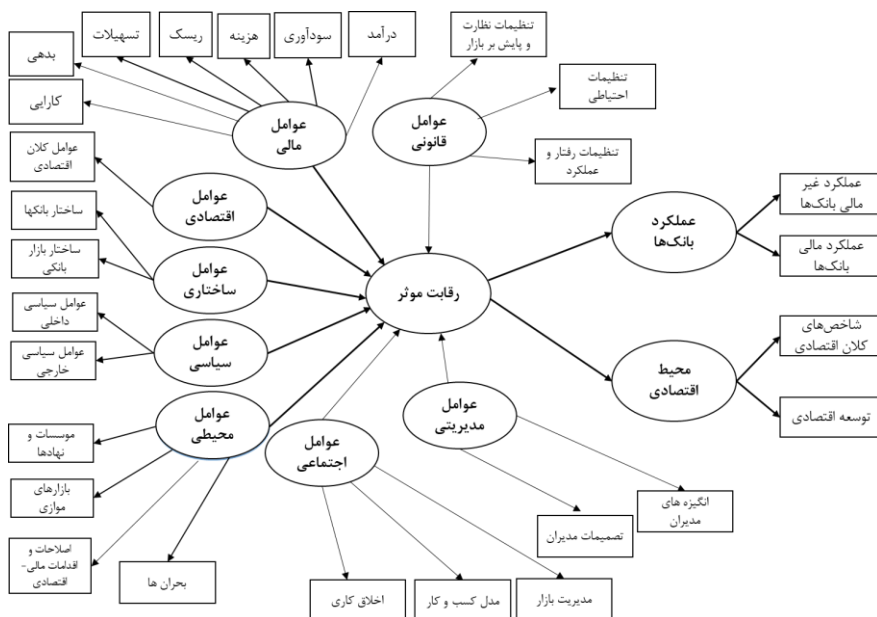
رقابت مؤثر	عملکرد غیرمالی بانک‌ها	فرهنگ و اخلاق حرفه‌ای	۰/۷۲	۰/۷۵	۰/۰۳	تأیید	
		مدیریت بازاریابی و فروش	۰/۷۵	۰/۷۵	۰/۰۰	تأیید	
		نوآوری	۰/۷۱	۰/۷۵	۰/۰۴	تأیید	
	محیط اقتصادی	شاخص‌ها	۰/۲۱	۰/۱۳	-۰/۰۸	عدم تأیید	
		ی کلان اقتصادی	۰/۶۵	۰/۷۳	۰/۰۷	تأیید	
		توسعه اقتصادی	۰/۶۳	۰/۷۱	۰/۰۸	تأیید	
		بهره‌وری اقتصادی	۰/۶۶	۰/۷۵	۰/۰۹	تأیید	
		چسبندگی هزینه	۰/۱۵	۰/۱۱	-۰/۰۳	عدم تأیید	
	شاخص رقابت مؤثر	عملکرد اثربخش بانک‌ها	قیمت‌گذاری مبتنی بر ریسک	۰/۲۱	۰/۱۳	-۰/۰۸	عدم تأیید
			عملکرد مبتنی بر محور مشتری مداری	۰/۷۱	۰/۷۵	۰/۰۴	تأیید
رضایت کلیه ذینفعان بانک			۰/۳۶	۰/۲۹	-۰/۰۸	عدم تأیید	
شفافیت اطلاعاتی			۰/۶۳	۰/۶۹	۰/۰۶	تأیید	
به کارگیری ابزارهای مالی متنوع و نامحدود			۰/۳۲	۰/۲۴	-۰/۰۸	عدم تأیید	
پیروی از قوانین و مقررات دستورالعمل‌های بانک مرکزی			۰/۶۶	۰/۷۱	۰/۰۵	تأیید	
تأمین مالی متناسب با ریسک			۰/۶۷	۰/۷۱	۰/۰۴	تأیید	
یکسان بودن شیوه اعتبارسنجی مشتریان			۰/۱۱	۰/۰۶	-۰/۰۵	عدم تأیید	
به کارگیری جامع			۰/۷۵	۰/۷۵	۰/۰۰	تأیید	

				اصول و قواعد بانکداری اسلامی			
تأیید	۰/۰۴	۰/۷۱	۰/۶۷	تناسب میان میزان سپرده گیری و اعطای تسهیلات			
عدم تأیید	-۰/۰۶	۰/۱۸	۰/۲۴	داشتن نسبت کفایت سرمایه قانونی			
تأیید	۰/۰۲	۰/۶۸	۰/۶۷	کارآمدی ساختارهای اعتبارسنجی و تسهیلات دهی			
تأیید	-۰/۰۵	۰/۶۶	۰/۷۱	کاهش استقراض از بانک مرکزی			
تأیید	۰/۰۰	۰/۶۸	۰/۶۸	کاهش حجم عملیات بازار بین بانکی			
تأیید	۰/۰۵	۰/۷۴	۰/۶۹	نظارت مستمر و دوره‌ای بر عملکرد بانک‌ها	عملکرد اثربخش بانک مرکزی		
تأیید	۰/۰۴	۰/۷۴	۰/۷۰	نظارت اصولی و صحیح بر مبنای استانداردهای بین‌المللی			
عدم تأیید	-۰/۰۸	۰/۲۰	۰/۲۸	داشتن نیروی ناظر کافی بر عملکرد نظام بانکی			
تأیید	۰/۰۳	۰/۷۵	۰/۷۲	به کارگیری شدت نظارتی یکسان برای بانک‌های دولتی و خصوصی			

اعمال تعیین شده بر عدم اجرای قوانین و مقررات	۰/۷۴	۰/۷۵	۰/۰۱	تأیید
استقلال بانک مرکزی	۰/۷۱	۰/۷۴	۰/۰۳	تأیید
شفافیت قوانین و مقررات دستورالعمل‌های صادر	۰/۶۵	۰/۷۳	۰/۰۷	تأیید

منبع: یافته‌های تحقیق

بر اساس جدول ۶، میزان اختلاف دو مرحله اجرای دلفی فازی در مورد ۷۸ مضمون پایه کمتر از حد آستانه ۰/۱ بود. به عبارتی در مورد ۷۸ شاخص شناسایی شده طی دو مرحله دلفی، اجماع نظر و توافق بین خبرگان حاصل شد. بر این اساس الگوی پژوهش مطابق نمودار ۲ هست.

نمودار (۲) - الگوی بومی رقابت مؤثر در صنعت بانکداری (یافته‌های تحقیق)

در ادامه نیز راهکارهای مد نظر مدل پژوهش، با استفاده از روش دلفی فازی مورد بررسی قرار گرفت. در این تحلیل نیز میانگین فازی زدایی شده هر دو مرحله مورد ارزیابی قرار گرفت. در صورتی که میانگین دو مرحله بیش از مقدار استاندارد یعنی ۰.۵ باشد، این مضامین تأیید خواهند شد و در نهایت اگر اختلاف دو مرحله کمتر مساوی از ۰.۱ باشد نشان‌دهنده تمام شدن فرایند دلفی فازی در مرحله دوم و اجماع نظرات خبرگان است که نتایج آن در جدول ۷ ارائه شده است.

جدول (۷) - میانگین غیر فازی شده مرحله اول و دوم و اختلاف دو مرحله و تأیید/رد شاخص‌ها

راهکارها	مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه	میانگین فازی زدایی شده مرحله اول	میانگین فازی زدایی شده مرحله دوم	اختلاف دو مرحله	وضعیت
راهکارهای دستیابی به رقابت مؤثر	اقدامات بانک مرکزی		نظارت دقیق و صحیح بر اجرای قوانین و دستورالعمل‌های صادره	۰/۶۱	۰/۷۱	۱/۰۰	تأیید
			ایجاد و تکمیل سامانه‌های جامع و مکانیزه نظارت بر عملکرد بانک‌ها	۰/۷۱	۰/۷۳	۰/۰۲	تأیید
			صدور و ابلاغ قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های شفاف و جزئی	۰/۷۴	۰/۷۵	۰/۰۱	تأیید
			بازنگری در قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های صادره	۰/۶۶	۰/۷۱	۰/۰۵	تأیید
			طراحی مدل‌ها و ابزارهای مالی جدید	۰/۶۰	۰/۷۰	۰/۱۰	تأیید
			دسته‌بندی بانک‌ها و صدور و ابلاغ قوانین و دستورالعمل‌ها به تفکیک هر دسته	۰/۶۲	۰/۷۳	۰/۱۰	تأیید

تأیید	۰/۰۱	۰/۷۴	۰/۷۳	تعیین و اعمال جرائم سخت‌گیرانه‌تر بر عدم اجرای قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های صادره			
تأیید	۰/۰۲	۰/۷۳	۰/۷۱	هدایت کانال سرمایه‌گذاری و وام‌دهی بانک‌ها به سمت تولید			
عدم تأیید	-۰/۰۳	۰/۱۰	۰/۱۳	عدم اتکا بودجه به درآمد نفی	اقدامات دولت		
تأیید	۰/۰۹	۰/۷۱	۰/۶۲	بازنگری در قوانین و مقررات مالیاتی و توسعه پایه‌های مالیاتی			
تأیید	۰/۰۲	۰/۷۰	۰/۶۸	جایگزین کردن استفاده از اوراق خزانه با استقراض از بانک مرکزی			
عدم تأیید	-۰/۰۶	۰/۱۵	۰/۲۱	رفع بی‌انضباطی مالی			
تأیید	۰/۰۸	۰/۶۹	۰/۶۱	عدم دخالت دولت در سیاست‌ها و عملیات بانک مرکزی و هماهنگی کامل میان سیاست‌های پولی و مالی			
عدم تأیید	-۰/۰۸	۰/۱۰	۰/۱۸	کاهش تدریجی یارانه پنهان			
تأیید	۰/۰۳	۰/۷۳	۰/۷۰	ایجاد و تقویت حاکمیت شرکتی در بانک‌ها	اقدامات بانک‌ها		
تأیید	۰/۰۲	۰/۷۳	۰/۷۱	برون‌سپاری اعتبارسنجی مشتریان به مؤسسات مورد تأیید بانک مرکزی			
تأیید	۰/۰۵	۰/۷۵	۰/۷۰	تقویت کنترل‌های داخلی			

منبع: یافته‌های تحقیق

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

با وجود تمهیدات و اقدامات دولت و بانک مرکزی در سال‌های اخیر در رابطه با افزایش و سالم‌سازی فضای رقابت بازار بانکی، متأسفانه همچنان شاهد رقابت منفی در شبکه بانکی کشور هستیم که از جمله مصادیق آن می‌توان به اضافه برداشت بانک‌ها از بانک مرکزی، تخطی از مقررات احتیاطی وضع شده توسط شورای پول و اعتبار همچون تسهیلات و تعهدات کلان، تسهیلات و تعهدات اشخاص مرتبط، حدود سرمایه‌گذاری‌ها، پذیرش سپرده با نرخ سود بالاتر از نرخ‌های ابلاغی و تسهیلات بدون بررسی (عدم رعایت بهداشت پرونده‌های اعتباری) اشاره کرد. بدین ترتیب جهت شناسایی و تبیین ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های الگوی مزبور و ارائه راهکارهای عملیاتی، از روش‌های تحلیل مضمون و دلفی فازی استفاده شد. در مرحله تحلیل مضمون، در نهایت، مضامین سازمان دهنده در قالب مضامین فراگیر دسته‌بندی شد. در نهایت نتایج تحلیل مضمون اسناد و مصاحبه‌ها، به شناسایی ۱۳۰ مضمون پایه، ۳۷ مضمون سازمان دهنده و ۱۲ مضمون فراگیر به تفکیک چهار بخش تعریف رقابت مؤثر، عوامل اثرگذار بر آن و پیامدهایش و راهکارهای دستیابی به رقابت مؤثر بود.

سپس به‌منظور سنجش اعتبار مضامین شناسایی‌شده، از نظرات ۱۵ خبره و تکنیک دلفی فازی طی دو مرحله استفاده شد. میزان اختلاف دو مرحله اجرای دلفی فازی در مورد ۹۲ مضمون پایه کمتر از حد آستانه ۰.۱ بود. به عبارتی در مورد ۹۲ شاخص شناسایی شده طی دو مرحله دلفی، اجماع نظر و توافق بین خبرگان حاصل شد.

خبرگان در مورد ۱۴ معیار از ۱۷ معیار راهکارهای رقابت مؤثر به توافق رسیده‌اند و اختلاف نظر مراحل اول و دوم کمتر از آستانه خیلی کم (۰.۱) است. همچنین در بین مضامین پایه تأییدشده، بیشترین میزان توافق خبرگان در خصوص راهکارهای دستیابی به رقابت مؤثر در حوزه اقدامات بانک مرکزی بر صدور و ابلاغ قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های شفاف و جزئی ($\chi = 0.75$)، تعیین و اعمال جرائم سخت‌گیرانه‌تر بر عدم اجرای قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های صادره ($\chi = 0.74$)، دسته‌بندی بانک‌ها و صدور و ابلاغ قوانین و دستورالعمل‌ها به تفکیک هر دسته ($\chi = 0.73$) و هدایت کانال سرمایه‌گذاری و وام‌دهی

بانک‌ها به سمت تولید ($\chi = 0.73$)، در حوزه اقدامات دولت بر بازننگری در قوانین و مقررات مالیاتی و توسعه پایه‌های مالیاتی ($\chi = 0.71$) و در حوزه اقدامات بانک‌ها بر تقویت کنترل‌های داخلی ($\chi = 0.75$) بوده است.

در این پژوهش مضامین مؤید مضامین پژوهش آگوراکی و همکاران در سال ۲۰۲۰، در زمینه مقررات مالی و ساختار مقرراتی بهتر؛ پژوهش آلبایتی و همکاران در سال ۲۰۱۹، در مضامین بهره‌وری و بی‌ثباتی کلان اقتصادی؛ پژوهش گلی و اسکندری در سال ۲۰۱۹، با مضامین افزایش رقابت، تمرکز اعتبارات، اندازه بانک و رشد اقتصادی؛ پژوهش اون و پریرا در سال ۲۰۱۸، درجه رقابت؛ پژوهش سهرابی در سال ۲۰۱۷، مضامین شفافیت سیستم بانکی؛ کیفیت افشاء و اجرای مقررات؛ پژوهش حسین خان و همکاران در سال ۲۰۱۷، با مضامین دارایی، سپرده، تسهیلات، تمرکز بازار بانکی، رقابت بین بانک‌ها؛ در زمینه رقابتی‌تر شدن سیستم بانکی با پژوهش پورعبدالهان، فلاحتی و ابراهیمی در سال ۲۰۲۱؛ در زمینه بی‌ثباتی کلان اقتصادی با پژوهش آلبایتی و همکاران، ۲۰۱۹؛ در زمینه شفافیت سیستم بانکی با پژوهش سهرابی در سال ۲۰۱۷؛ در زمینه ساختار بازار بانکی، رقابت‌پذیری بازار، متغیرهای نهادی و رقابت بین صنعت با پژوهش میرزائی و موره در سال ۲۰۱۴ همخوان بود.

بر طبق نتایج حاصل شده، رقابت مؤثر در صنعت بانکداری ایران به معنای عملکرد اثربخش بانک‌ها و عملکرد اثربخش بانک مرکزی هست. عوامل اثرگذار بر رقابت مؤثر شامل عوامل مالی، قانونی، اقتصادی، ساختاری، محیطی، اجتماعی، سیاسی و مدیریتی بوده و اعمال آن بر عملکرد مالی و غیرمالی بانک‌ها، شاخص‌های کلان اقتصادی و توسعه اقتصادی اثرگذار هست. به‌علاوه به‌منظور دستیابی به وضعیت رقابت مؤثر در صنعت بانکداری کشور می‌بایست اقداماتی توسط بانک مرکزی، دولت و خود بانک‌ها صورت پذیرد. بیشترین میزان توافق خبرگان در خصوص راهکارهای دستیابی به رقابت مؤثر بر صدور و ابلاغ قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های شفاف و جزئی، تعیین و اعمال جرائم سخت‌گیرانه‌تر بر عدم اجرای قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های صادره، دسته‌بندی بانک‌ها و صدور و ابلاغ قوانین و دستورالعمل‌ها به تفکیک هر دسته، ایجاد و تکمیل سامانه‌های جامع و مکانیزه نظارت بر عملکرد بانک‌ها و هدایت کانال سرمایه‌گذاری و وام‌دهی بانک‌ها به سمت تولید توسط بانک مرکزی، بازننگری در

قوانین و مقررات مالیاتی و توسعه پایه‌های مالیاتی توسط دولت و تقویت کنترل‌های داخلی توسط بانک‌ها بوده است.

بر این اساس پیشنهاد می‌گردد به‌منظور بهبود فضای رقابتی در نظام بانکی، بانک مرکزی، دولت و بانک‌ها اقدامات لازم جهت پیاده‌سازی راهکارهای مورد توجه خبرگان در پژوهش حاضر را برنامه‌ریزی و اجرا نمایند.

به بانک مرکزی توصیه می‌شود تا در راستای تقویت فضای رقابتی بانکی و در نتیجه افزایش سطح مقاومت صنعت بانکی کشور، مقررات و دستورالعمل‌های بانکی با امکان‌یابی بانک‌ها در بروز بهتر ظرفیت و توانمندی خود در اجرای وکالت بانکی موردبازنگری، تسهیل و اصلاح قرار گیرد.

به شبکه بانکی توصیه می‌شود که با توجه به نقش پررنگ شبکه بانکی در پیشبرد اهداف اقتصادی کشور و ایجاد فضای رقابتی، نیاز است تا این شبکه مهم اقتصادی با تلاش بیشتر برای بهبود حاکمیت شرکتی، مدیریت سازمانی و مدیریت ریسک اقدام مضاعفی را به سرانجام برساند.

می‌توان بیان کرد، دولت می‌تواند با تسهیل در ورود بخش خصوصی به شبکه بانکی، سهم بانک‌های خصوصی را در بازار بانکی افزایش دهد و سبب افزایش رقابت و بهبود عملکرد بانک‌ها در شبکه بانکی گردد.

بانک‌های بزرگ کشور بیشترین سهم را در بدهی به بانک مرکزی دارند که این مسئله بیانگر ریسک نقدینگی بالا در این گروه بانک‌ها است، با توجه به دولتی بودن ساختار بانک‌های بزرگ کشور، توجه به تنوع در تأمین مالی این گروه از بانک‌ها ضروری است. به‌خصوص پایین بودن نرخ سود سپرده در بانک‌های دولتی در مقایسه با بانک‌های خصوصی و شکل‌گیری مشکل جذب سپرده در این گروه از بانک‌ها به‌ضرورت طراحی راهکارهای نوین در تأمین مالی این بانک‌ها می‌افزاید.

با توجه به این مسئله که افزایش رقابت می‌تواند سبب کاهش هزینه‌های مطالبات مشکوک الوصول بانک‌ها شود، پیشنهاد می‌گردد که سیاست‌گذاران اقتصادی به‌وسیله ابزار قانون‌گذاری در راستای بهبود فضای رقابتی در نظام بانکی تلاش نمایند.

از آنجا که هم‌زمان با افزایش فضای رقابتی در سیستم بانکداری کشور، احتمال افزایش ریسک بازار وجود خواهد داشت، سیاست‌های پولی کشور بایستی در راستای کاهش بدهی‌های بین‌بانکی حرکت کنند و با توجه به این موضوع مدیریت نقدینگی در بانک‌ها الزامی خواهد بود. شرایط خاص کشور نظیر تحریم‌های ظالمانه، عدم ارتباط با سیستم جهانی و مشکلات اقتصادی بر عملکرد و ساختار شبکه بانکی مؤثر هستند. از این رو ارتقای وضعیت موجود بانکداری در داخل و همچنین منطقی ساختن آن با رویه‌های موجود بانکداری جهانی به‌ویژه در شرایط خاص کشور ایجاب می‌کند که فرایندهای بانکی موجود مورد بازنگری اساسی قرار بگیرند. همچنین به سایر محققین پیشنهاد می‌گردد باهدف بهبود وضعیت رقابت، الگوی بومی رقابت مؤثر را در سایر صنایع بررسی نمایند.

References

- Agoraki, M. E. K., Kouretas, G. P., & Triantopoulos, C. (۲۰۲۰). Democracy, regulation and competition in emerging banking systems. *Economic Modelling*, ۸۴, ۱۹۰-۲۰۲. doi:۱۰.۱۰۱۶/j.econmod.۲۰۱۹.۰۴.۰۰۹.
- Ahn, J. H. (۲۰۱۶). The impact of the banking competition in funding and lending markets on lending technology. *Revue économique*, (۶), ۱۱۱۷-۱۱۳۹. doi:۱۰.۳۹۱۷/reco.pr۲.۰۰۶۹
- Albaity, M., Mallek, R. S., & Noman, A. H. M. (۲۰۱۹). Competition and bank stability in the MENA region: The moderating effect of Islamic versus conventional banks. *Emerging Markets Review*, ۳۸, ۳۱۰-۳۲۵. doi: ۱۰.۱۰۱۶/j.ememar.۲۰۱۹.۰۱.۰۰۳.
- Balounejad Nouri, R., & Shajaripour, S. (۲۰۲۲). The Effect of Banking Competition on Financial Inclusion. *Journal of Development and Capital*, ۷(۱), ۱۸۱-۱۹۹. doi: ۱۰.۲۲۱۰۳/jdc.۲۰۲۲.۱۸۸۰۱.۱۱۹۳
- Behrozi, S. (۲۰۲۲). Investigating the perceived quality of electronic banking services and its relationship with the satisfaction of customers of Tejarat Bank of Mazandaran province. *Journal of value creating in Business Management*, ۱(۲), ۷۸-۹۲. doi: ۱۰.۲۲۰۳۴/jbme.۲۰۲۲.۳۴۵۳۲۸.۱۰۲۵.
- Bigdely, M. (۲۰۰۹). The Role of Regulation and Antitrust Banking Institution in Islamic Republic of Iran's Banking Industry. *Qjerp*. ۱۷ (۵۱):۴۱-۷۴. (in persian).
-). Testing for imperfect competition on EU deposit and loan ۲۰۰۳Bikker, J. (markets withBresnahan's market power model. *Research Series* ۹۰-۷۰), ۵۲Supervision(
- Biswas, S. S., & Koufopoulos, K. (۲۰۲۰). Bank competition and financing efficiency under asymmetric information. *Journal of corporate finance*, ۶۵, ۱۰۱۵۰۴. doi: ۱۰.۱۰۱۶/j.jcorpfin.۲۰۱۹.۱۰۱۵۰۴.
- Boyatzis, R. (۱۹۹۸). Transforming qualitative information: thematic analysis and code development. Sage Publications

- Clark, E., Mare, D. S., & Radić, N. (۲۰۱۸). Cooperative banks: What do we know about competition and risk preferences?. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, ۵۲, ۹۰-۱۰۱. doi: ۱۰.۱۰۱۶/j.intfin.۲۰۱۷.۰۹.۰۰۸
- Esfandiari, M. (۲۰۱۵). The country's banking network is in danger of a (in persian). Ponzi trap. *Economic news* (۱۴۹), ۷۲-۷۴.
- Fallah, M., Haghshenas e kashani, F., & Rezaeian, A. (۲۰۲۰). Designing the Business Re-Engineering Model in Iranian Banking Industry with the Emphasis on Customer Orientation: An Exploratory Mixed-method Research. *New Marketing Research Journal*, ۱۰(۱), ۱۷-۳۸. doi: ۱۰.۲۲۱۰۸/nmrj.۲۰۲۰.۱۱۸۵۲۵.۱۸۲۸.
- Ghaffari Nejad, A. H., Ferdowsi, F., & Mashhadi, R. (۲۰۱۸). Factors of non-conformity behavior and the emergence of a Ponzi game in the Riba-Free (interest-free) banking system of Iran. *International Journal of Economics and Management Engineering*, ۱۲(۱), ۶۷-۷۵.
- Goli, Y., eskandari, B. (۲۰۱۹). Study the Relationship between Competition (in and cost Efficiency in Iran's Banking Industry. *Qjerp*. ۲۷ (۹۱): ۱۱۵-۱۳۰ persian).
- Jalali Farahani, A., Sargolzaee, M., Dehghan Nayeri, L., & Ghaffari Nejad, A. H. (۲۰۲۰). Effects of Capital Raising on Liquidity Creation and Credit in the Banking System of Iran. *Journal of Money and Economy*, ۱۵(۱), ۱۰۱-۱۲. ۱۰.۲۹۲۵۲/jme.۱۵.۱.۱۰۱.
- Jiang, C., Chang, Y. Q., Ge, X., & Si, D. K. (۲۰۲۳). Identifying the impact of bank competition on corporate shadow banking: Evidence from China. *Economic Modelling*, ۱۲۶, ۱۰۶۳۸۵. doi: ۱۰.۱۰۱۶/j.econmod.۲۰۲۳.۱۰۶۳۸۵.
- Keimasi, M., Ghaffari Nejad, A., & Rezaei, S. (۲۰۱۶). The Impact of Banking System Sanctions on Their Profitability. *Monetary and Banking Research Journal*, ۹(۲۸), ۱۷۱-۱۹۷. (in persian).
- Keshavarznia, H., & Wallace, M. (۲۰۲۳). Applying the Balanced Scorecard and the Delphi Method to Determine the Key Performance Factors for the Banking Industry in Iran. *Open Journal of Business and Management*,

۱۱(۳)، ۸۲۱-۸۳۸. DOI: ۱۰.۴۲۳۶/ojbm.۲۰۲۳.۱۱۳۰۴۴

Keshavarznia, H., & Wallace, M. (۲۰۲۳, B). Using the Balanced Scorecard and the Analytic Hierarchy Process to Rank the Key Performance Factors in the Iranian Banking Industry. *Open Journal of Business and Management*, ۱۱(۳), ۱۳۵۹-۱۳۸۵. DOI: ۱۰.۴۲۳۶/ojbm.۲۰۲۳.۱۱۳۰۷۵.

Khan, H. H., Kutan, A. M., Ahmad, R. B., & Gee, C. S. (۲۰۱۷). Does higher bank concentration reduce the level of competition in the banking industry? Further evidence from South East Asian economies. *International Review of Economics & Finance*, ۵۲, ۹۱-۱۰۶. doi: ۱۰.۱۰۱۶/j.iref.۲۰۱۷.۰۹.۰۰۶

Khiabani, N., & Hamidisahneh, M. (۲۰۱۲). The effects of entry regulation on bank competition: The case of the Iranian banking industry. *Journal of Applied Economics*, ۱۵(۱), ۱۱۹-۱۳۷. doi:۱۰.۱۰۱۶/S۱۵۱۴-۰۳۲۶(۱۲)۶۰۰۶-۳.

Leroy, A. (۲۰۱۴). Competition and the bank lending channel in Eurozone. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, ۳۱, ۲۹۶-۳۱۴. doi:۱۰.۱۰۱۶/j.intfin.۲۰۱۴.۰۴.۰۰۳

Mirzaei, A., & Moore, T. (۲۰۱۴). What are the driving forces of bank competition across different income groups of countries?. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, ۳۲, ۳۸-۷۱. doi: ۱۰.۱۰۱۶/j.intfin.۲۰۱۴.۰۵.۰۰۳

Owen, A. L., & Pereira, J. M. (۲۰۱۸). Bank concentration, competition, and financial inclusion. *Review of development finance*, ۸(۱), ۱-۱۷. doi:۱۰.۱۰۱۶/j.rdf.۲۰۱۸.۰۵.۰۰۱.

Peykani, P., Ghaffari Nejad, A.H., Varshosaz, B. (۲۰۲۵). Challenges of Islamic Banking in Iran's Economy: Focusing on Financial Inclusion. In: Taghizadeh-Hesary, F., Mohd Thas Thaker, H., Bhatti, M.I., Allah Pitchay, A. (eds) *Islamic Financial Markets and Institutions. Contributions to Economics*. Springer, Singapore. doi:۱۰.۱۰۰۷/۹۷۸-۹۸۱-۹۶-۸۶۵۰-۶_۱

Pourebaddollahian Covich, M., Fallahi, F., Ebrahimi, H. (۲۰۲۱). Bank Competition and Risk-taking in the Iranian Banking Industry. *Qjerp*. ۲۹ (۹۹) (in persian). :۲۴۳-۲۷۶.

URL: doi: ۱۰.۵۲۵۴۷/qjerp.۲۹.۹۹.۲۴۳

Rahmati, Y. (۲۰۲۲). Designing a Model for Explaining Competitive Tejarat Bank. Financial Economics, ۱۶(۵۸), ۴۷-۶۹. doi: ۱۰.۳۰۴۹۵/fed.۲۰۲۲.۶۹۱۵۰۰

safari, S., & ebrahimi, A. (۲۰۱۲). Measuring competitiveness of Iranian banks. Iranian Journal of Trade Studies, ۱۶(۶۴), ۱۸۷-۲۲۲. (in persian). doi: ۲۰.۱۰۰۱.۱.۱۷۳۵۰۷۹۴.۱۳۹۱.۱۶.۶۴.۷.۰

Shaffer, S., & DiSalvo, J. (۱۹۹۴). Conduct in a banking duopoly. Journal of Banking & Finance, ۱۸(۶), ۱۰۶۳-۱۰۸۲. doi: ۱۰.۱۰۱۶/۰۳۷۸-۴۲۶۶(۹۴)۰۰۰۶۰-۳.

tash, M. N. (۲۰۱۳). Understanding the concept of competition in the Shahiki economy and its size in Iran's economy. Commercial Surveys, ۱۱(۶۰), ۱-۱۶. . (in persian). doi:۲۰.۱۰۰۱.۱.۲۶۷۶۷۵۶۲.۱۳۹۲.۱۱.۶۰.۱.۵.

Shahiki Tash, M. N., & Abdi, Y. (۲۰۱۶). Measuring Competition in Iranian Banking Sector: The Hall-Roeger Approach. Journal of Economics and (in persian). doi: ۲۰.۱۰۰۱.۱.۲۴۷۶۵۷۷۵.۱۳۹۵.۷.۲۵.۳.۲ Modeling, ۷(۲۵), ۴۷-۷۳.

Sobhani, H. Razm ahang, M. (۲۰۱۸). The consequences of risk taking and competition of banks in attracting deposits in the conditions of information asymmetry; Case Study of the Banking System of Iran. Economic Strategy, ۷(۲۶), ۱۶۹-۱۹۷. (in persian)

Sohrabi, F. (۲۰۱۷). Investigating the effect of the transparency of the banking system on the increase of banking competition in banks admitted to the Tehran Stock Exchange. Tehran: Master's Thesis, Islamic Azad University, Shahrood Branch. (in persian).

soltaninjad, M., Fathi Hafashjani, K., hashemzadeh, G., & alirezaee, A. (۲۰۲۱). The Presentation of a Pattern for Service Design and Development Process with a Competitiveness Approach in Iran Banking Industry. Business Intelligence Management Studies, ۹(۳۶), ۷۱-۱۱۳. doi: ۱۰.۲۲۰۵۴/ims.۲۰۲۱.۵۵۹۱۱.۱۸۳۲

Sosnick, S. H. (۱۹۶۸). Toward a concrete concept of effective competition. American Journal of Agricultural Economics, ۵۰(۴), ۸۲۷-۸۵۳. doi: ۱۰.۲۳۰۷/۱۲۳۷۶۲۲.

Taleghani, M., & einy dlejani, A. (۲۰۲۱). Branding of private banks with a

focus on consumer behavior and emotional commitment. *Journal of value creating in Business Management*, ۱(۱), ۱۱۹-۱۳۷. doi:

۱۰.۲۲۰۳۴/jbme.۲۰۲۲.۳۱۳۲۰۰.۱۰۰۳.

Tan, Y. (۲۰۱۶). The impacts of risk and competition on bank profitability in China. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, ۴۰, ۸۵-۱۱۰. doi:۱۰.۱۰۱۶/j.intfin.۲۰۱۵.۰۹.۰۰۳

Tan, Y., & Anchor, J. (۲۰۱۷). Does competition only impact on insolvency risk? New evidence from the Chinese banking industry. *International Journal of Managerial Finance*, ۱۳(۳), ۳۳۲-۳۵۴. doi:۱۰.۱۱۰۸/IJMF-۰۶-۲۰۱۶-۰۱۱۵

Tan, Y., & Floros, C. (۲۰۱۸). Risk, competition and efficiency in banking: Evidence from China. *Global Finance Journal*, ۳۵, ۲۲۳-۲۳۶.

doi:۱۰.۱۰۱۶/j.gfj.۲۰۱۷.۱۲.۰۰۱

Zhou, B., & Zhang, C. (۲۰۲۳). When green finance meets banking competition: Evidence from hard-to-abate enterprises of China. *Pacific-Basin Finance Journal*, ۷۸, ۱۰۱۹۵۴. doi: ۱۰.۱۰۱۶/j.pacfin.۲۰۲۳.۱۰۱۹۵۴.

Sarpong-Kumankoma, E., Abor, J., Aboagye, A.Q.Q. and Amidu, M. (۲۰۲۰), "Financial freedom, market power and bank margins in sub-Saharan Africa", *Journal of Financial Regulation and Compliance*, Vol. ۲۸ No. ۲, pp. ۲۸۳-۲۹۹. doi:۱۰.۱۱۰۸/JFRC-۰۵-۲۰۱۹-۰۰۶۶.

Islam, R., & Ahmad, R. (۲۰۲۰). Applicability of Mudarabah and Musharakah as Islamic micro-equity finance to underprivileged women in Malaysia. *The European Journal of Development Research*, ۳۲(۱), ۱۷۶-۱۹۷.

Doi:۱۰.۱۰۵۷/sf۱۲۸۷-۰۱۹-۰۰۲۲۵-۳